

Sygn. akt I ACa 602/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 kwietnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Bogusław Dobrowolski
Sędziowie	:	SA Jarosław Marek Kamiński (spr.) SO del. Jolanta Fedorowicz
Protokolant	:	Sylwia Radek - Łuksza

po rozpoznaniu w dniu 11 kwietnia 2014 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **Skarbu Państwa - Dyrektora Izby Celnej w B.**

przeciwko **S. N. i W. N. (1) jako następcy W. N.**

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanego S. N.

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 21 grudnia 2012 r. sygn. akt I C 2110/11

I. oddala apelację;

II. nakazuje wypłacić ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Białymstoku na rzecz adwokata U. K. kwotę 2.700 zł powiększoną o należny podatek od towarów i usług tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu S. N. z urzędu w postępowaniu apelacyjnym;

III. zasądza od pozwanego S. N. na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów instancji odwoławczej.

UZASADNIENIE

Powód Skarb Państwa – Dyrektor Izby Celnej w B. wniósł o uznanie umowy darowizny sporządzonej przed notariuszem A. S. w dniu 11 sierpnia 2008 roku – mocą której małżonkowie W. N. (1) i K. N. darowali pozwanym nieruchomości stanowiącą działkę nr (...) o obszarze 0,1047 ha położoną w C. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy w Białymstoku prowadzi księgę wieczystą nr (...) – za bezskuteczną wobec powoda w celu umożliwienia mu zaspokojenia jego wierzytelności z tytułu zaległości podatkowych W. N. (1) w podatku akcyzowym za okresy: styczeń, marzec

– sierpień, października – grudzień 2003 roku oraz styczeń – kwiecień 2004 roku wraz z odsetkami za zwłokę naliczanymi jak od zaległości podatkowych od daty wymagalności do dnia zapłaty oraz kosztami egzekucyjnymi. Powód wniósł też o zasądzenie od pozwanych na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania, w tym na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego, wg norm przepisanych.

Pozwani S. N. i W. N. (2) wnosili o oddalenie powództwa w całości, a także o zasądzenie od powoda na ich rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, wg norm przepisanych.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 21 grudnia 2012 roku uznał za bezskuteczną w stosunku do powoda Skarbu Państwa reprezentowanego przez Dyrektora Izby Celnej w B. umowę darowizny nieruchomości zabudowanej o powierzchni 0,1047 ha położonej w C. przy ulicy (...), gmina C., powiat (...), województwo (...), oznaczonej w ewidencji gruntów numerem geodezyjnym (...), dla której Sąd Rejonowy w Białymstoku IX Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą Kw Nr (...), zawartą dnia 11 sierpnia 2008 roku pomiędzy darczyńcami W. N. (1) i K. N. a pozwanymi S. N. i W. N. w formie aktu notarialnego przed notariuszem A. S. w Kancelarii Notarialnej w B., zapisaną w Repertorium A Nr (...)w celu umożliwienia powodowi zaspokojenia jego wierzytelności z tytułu zaległości podatkowych W. N. (1) w podatku akcyzowym za okresy: styczeń, marzec – sierpień, październik – grudzień 2003 roku oraz styczeń – kwiecień 2004 roku wraz z odsetkami za zwłokę naliczanymi jak od zaległości podatkowych od daty wymagalności do dnia zapłaty oraz kosztami egzekucyjnymi w wysokości 5.048,37 złotych. Nadto Sąd orzekł o kosztach procesu i kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

U podstaw rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego legły następujące ustalenia:

W wyniku postępowania kontrolnego przeprowadzonego wobec W. N. (1) na podstawie postanowienia o wszczęciu postępowania kontrolnego Nr (...)z dnia 25 września 2007 roku, Dyrektor Urzędu Kontroli Skarbowej w B. wydał w dniu 05 maja 2008 roku decyzję Nr (...) za poszczególne miesiące 2003 roku, w której określił zaniżenie zobowiązania podatkowego w podatku akcyzowym w łącznej kwocie 39.939,00 zł .

W dniu 30 maja 2008 roku Dyrektor Izby Celnej w B. wszczął egzekucję przeciwko W. N. (1), dokonując zajęcia wierzytelności z jego rachunku bankowego.

Następnie decyzją nr (...) z dnia 01 grudnia 2008 roku Dyrektor Urzędu Kontroli Skarbowej w B., po przeprowadzeniu dodatkowego postępowania dowodowego, określił W. N. (1), prowadzącemu działalność gospodarczą pod nazwą (...) w C., zobowiązanie podatkowe w podatku akcyzowym za miesiące styczeń, od marca do sierpnia i od października do grudnia 2003 roku w wysokości wyższej niż zadeklarowana przez podatnika. Decyzją z tego samego dnia – o nr (...) - Dyrektor Urzędu Kontroli Skarbowej w B. określił W. N. (1) zobowiązanie podatkowe w podatku akcyzowym za miesiące od stycznia do kwietnia 2004 roku w wysokości wyższej niż zadeklarowana.

Obie decyzje zostały utrzymane w mocy na podstawie decyzji Dyrektora Izby Celnej w B. z dnia 18 maja 2009 roku /nr odpowiednio (...). W związku z tym Dyrektor Izby Celnej w B. jako wierzyciel na podstawie powyższych decyzji w dniu 27 maja 2009 roku wystawił przeciwko W. N. (1) tytuły wykonawcze. Skargi na wspomniane wyżej decyzje Dyrektora Izby Celnej w B. z dnia 18 maja 2009 roku zostały oddalone wyrokami Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w B. z dni odpowiednio 30 listopada 2009 roku i 2 grudnia 2009 roku.

Umową z dnia 11 sierpnia 2008 roku W. N. (1) wraz z żoną K. N. darowali stanowiącą ich własność nieruchomość położoną w C. przy ul. (...), gmina C., powiat (...), województwo (...), oznaczoną numerem geodezyjnym (...), dla której Sąd Rejonowy w Białymstoku IX Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr (...) swoim rodzicom / teściom/ - pozwanym w niniejszej sprawie S. N. i Wierze N..

Ponieważ egzekucja z majątku dłużnika nie przynosiła efektów, na wniosek wierzyciela postanowieniem z dnia 23 września 2011 roku Sąd Rejonowy w Białymstoku w sprawie o sygn. II Co 4767/11 nakazał dłużnikowi W. N. (1) złożenia wykazu majątku z wymienieniem rzeczy i miejsca, gdzie się znajdują, przypadających mu wierzytelności i innych praw majątkowych oraz przyrzeczenia, że złożony przez niego wykaz jest prawdziwy i zupełny. Zarówno w złożonym wykazie

majątku, jak i na rozprawie w dniu 23 września 2011 roku w toku wspomnianego wyżej postępowania, W. N. (1) jednoznacznie stwierdził, iż nie ma żadnego majątku, nie pracuje i nie prowadzi działalności gospodarczej, a jego jedynym źródłem utrzymania jest renta strukturalna.

Przedstawione wyżej okoliczności faktyczne, ustalone na podstawie zebranego w sprawie materiału dowodowego, tj. wymienionych dokumentów oraz akt postępowania kontrolnego w zakresie prawidłowości obliczania i wpłacania podatku akcyzowego w 2003 i 2004 roku, zakończonych decyzjami Dyrektora Urzędu Kontroli Skarbowej w B. nie były przedmiotem sporu w niniejszym postępowaniu.

Odnosząc się do przesłanek wymienionych w art. 527 § 1 k.c., Sąd Okręgowy stwierdził, że przesłanki uznania czynności za bezskuteczna wymienione w tym przepisie zostały w niniejszym postępowaniu wykazane. W. N. (1) jest dłużnikiem Dyrektora Izby Celnej w B. z tytułu zaległych zobowiązań podatkowych, szczegółowo określonych wymienionymi wyżej tytułami wykonawczymi. Choć tytuły te zostały wydane w dacie późniejszej, niż data zawarcia umowy darowizny, to jednak w chwili podejmowania tej czynności prawnej W. N. (1) był już dłużnikiem Skarbu Państwa. Wspomniane zaległe zobowiązania podatkowe stanowiły bowiem wiarygodność publicznoprawną, a zatem ustalenie sposobu i daty jej powstania musi być dokonane z uwzględnieniem regulacji prawnych, którą tą wiarygodność kształtują – w tym wypadku regulacji podatkowych, które posługują się odrębnymi pojęciami „obowiązku podatkowego” i „zobowiązania podatkowego”. Zgodnie przepisami ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku Ordynacja podatkowa (tekst jednolity: Dz. U. z 2005, Nr 8, poz. 60 ze zm.), zobowiązania podatkowe powstają z mocy prawa, natomiast wydawane w tym zakresie decyzje wymiarowe są decyzjami deklaratoryjnymi. W niniejszej sprawie chodzi o zagwarantowanie Skarbowi Państwa skuteczności egzekucji należności z tytułu podatku akcyzowego. Bezspornym jest, iż zobowiązanie podatkowe w tym przypadku powstaje z mocy prawa, a podatnik miał obowiązek złożenia deklaracji z kwotą podatku w prawidłowej wysokości. Jak już bowiem wyżej wskazano, umowa darowizny została zawarta w dniu 11 sierpnia 2008 roku, a więc po wszczęciu postępowania kontrolnego wobec W. N. (1) (25 września 2007 roku) i po podjęciu pierwszych czynności zmierzających do wyegzekwowania zaległych należności publicznoprawnych (30 maja 2008 roku).

Nie ulegało też wątpliwości, w ocenie Sądu Okręgowego, iż dłużnik W. N. (1) dokonał czynności prawnej z osobami trzecimi, tj. z pozwanymi S. N. i W. N. z pokrzywdzeniem wierzyciela. Pozwani osiągnęli korzyść majątkową, albowiem w skład ich majątku weszła opisana nieruchomości położona przy ul. (...) w C., a zatem zgodnie z art. 528 k.c. powód może skutecznie żądać uznania tej czynności za bezskuteczną, chociażby pozwani nie wiedzieli i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogli się dowiedzieć, że darczyńca działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. W konsekwencji w ocenie Sądu I instancji, należało uznać, że postępowanie dowodowe wykazało zasadność powództwa w oparciu o art. 527 k.c.. Mając na uwadze powyższe Sąd orzekł jak w pkt I sentencji na mocy art. 527 § 1 k.c. i art. 528 k.c..

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. odstępując od obciążania nimi pozwanych z uwagi na ich wiek, sytuację majątkową i bardzo ciężki stan zdrowia.

Sąd przyznał też od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Białymstoku na rzecz adwokat U. K. kwotę 7.200 złotych tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu i powiększonej o należny podatek VAT, ustaloną na podstawie § 6 pkt 7 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 roku, Nr 163, poz. 1348 ze zm.).

Po wydaniu powyższego wyroku pozwana w niniejszej sprawie W. N. (2) zmarła (akt zgonu k. 230). Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 21 marca 2013 roku zawiesił postępowanie w sprawie w stosunku do W. N., następnie zaś postanowieniem z dnia 2 maja 2013 roku podjął postępowanie w sprawie z udziałem następców prawnych po zmarłej – męża S. N. i syna W. N. (1) (k. 239).

Pozwany S. N. zaskarżył powyższy wyrok apelacją w części tj., w punkcie I zarzucając mu:

1. naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 527 § 1 k.c. poprzez jego błędne zastosowanie w sytuacji, gdy dłużnik W. N. (1) nie działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela tj. Skarbu Państwa i dlatego nie zostały spełnione przesłanki do uznania za bezskuteczną umowę darowizny,

2. sprzeczność istotnych ustaleń faktycznych z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego poprzez:

a) wadliwe przyjęcie, że dłużnik W. N. (1) działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, podczas gdy umowa darowizny została zawarta w dniu 11 sierpnia 2008 roku, tak więc po upływie 4-5 lat po powstaniu zobowiązań podatkowych, które w rzeczywistości zostały uregulowane przez dłużnika, jednakże w ocenie Urzędu Kontroli Skarbowej w zaniżonej niż zadeklarowana wysokości,

b) wadliwe przyjęcie, że W. N. (1) w chwili zawarcia umowy był już dłużnikiem Skarbu Państwa podczas, gdy decyzje określające wyższy podatek akcyzowy niż zgłoszony w rozliczeniu przez W. N. (1) zostały wydane przez Dyrektora Urzędu Kontroli Skarbowej w B. w dniu 1 grudnia 2008 roku, a więc po dokonaniu umowy darowizny, a ponadto W. N. (1) nie zgadzając się z wydanymi decyzjami składał odwołania i skargi, które w rezultacie został oddalony wyrokami Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w B. z dnia odpowiednio 30 listopada 2009 roku i 2 grudnia 2009 roku.

Wskazując na powyższe zarzuty, S. N. wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie jest zasadna.

W świetle zarzutów apelacji, spór sprowadzał się przede wszystkim do oceny, czy dłużnikowi można przypisać w dniu dokonania darowizny działanie ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela w sytuacji, gdy w tym czasie toczyło się tylko postępowanie kontrolne wszczęte wobec W. N. (3) i nie były jeszcze wydane decyzje określające wysokość zobowiązań podatkowych, a zatem, czy posiadał on świadomość istnienia ciężących na nim zobowiązań podatkowych.

Na wstępie trzeba podkreślić, że ciężar dowodu świadomości dłużnika spoczywa na wierzycielu. Oznacza to, że wierzyciel musi wykazać, iż dłużnik wiedział o istnieniu wierzyciela oraz znał skutek dokonywanej przez niego czynności w postaci usunięcia z jego majątku aktywów nadających się do zaspokojenia. Udowodnienie stanu wiedzy dłużnika, tak jak każdego stanu psychicznego, nie jest łatwe, ponieważ trudno nawet wskazać środki dowodowe, bezpośrednio o tym świadczące. W praktyce zatem decydującą rolę odgrywają w tym względzie dowody pośrednie, albowiem w sytuacji braku bezpośrednich środków dowodowych jest możliwe dokonywanie ustaleń faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia danej sprawy w drodze domniemań faktycznych (art. 231 k.p.c.), które nie są środkiem dowodowym w ścisłym tego słowa znaczeniu, stanowią jednak dozwoloną procesowo metodę dowodzenia o faktach na podstawie innych ustalonych faktów, z wykorzystaniem zasad logicznego myślenia oraz doświadczenia życiowego. Dokonywanie ustaleń w ten sposób jest w istocie oparte na swobodnym wnioskowaniu, które, tak jak przy ocenie dowodów, powinno odpowiadać zasadom logicznego rozumowania oraz doświadczenia życiowego (zob. wyroki SN: z dnia 27.07.2010 r., II CSK 119/10, LEX nr 603161 i z dnia 11.08.2010 r. II UK 7910, LEX nr 661514).

W rozpoznawanej sprawie źródłem powstania zobowiązań podatkowych W. N. (1) było zaniżenie podatku akcyzowego za poszczególne miesiące roku 2003 oraz od stycznia do kwietnia 2004 roku. Decyzje określające wymiar tego podatku uprawomocniły się. Postępowanie kontrolne przeprowadzone wobec W. N. (1) zostało wszczęte na podstawie decyzji z dnia 25 września 2007 roku, natomiast przedmiotowa umowa darowizny nieruchomości została zawarta w dniu 11 sierpnia 2008 roku.

Mając na uwadze sekwencję zdarzeń przedstawioną powyżej, nie sposób uznać, iż W. N. (1) nie miał wiedzy i świadomości ewentualnego pokrzywdzenia wierzyciela – Skarbu Państwa przy dokonaniu czynności darowizny, skoro w tym czasie prowadzone było postępowanie wyjaśniające.

Zobowiązania podatkowe, jak prawidłowo wskazał w uzasadnieniu wyroku Sąd Okręgowy, powstały z mocy prawa, a ich wysokość została zweryfikowana w postępowaniach podatkowych. Postępowanie wyjaśniające prowadzone przez organ kontroli wykazało, że W. N. (1) dokonywał obrotu towarami akcyzowymi z pominięciem ewidencji księgowej. Tego rodzaju działania skutkują obniżeniem podstawy opodatkowania, a w konsekwencji zadeklarowaniem zobowiązania podatkowego w wysokości niższej niż rzeczywiście należna Skarbowi Państwa. Są to działania czynione w pełni świadomie i z rozmysłem, nakierowane na osiągnięcie celu, którym jest uniknięcie w ogóle płacenia podatków lub płacenie ich w niższej wysokości niż ta, do której płatnik jest zobowiązany.

Jest to zatem sytuacja zupełnie odmienna od czasem zdarzających się przypadków, w których źródłem powstania zaległości podatkowej jest nieświadomy błąd podatnika przy prowadzeniu rachunkowości podatkowej, bądź też przyjęcie w dobrej wierze wadliwej interpretacji skomplikowanych przepisów podatkowych.

W niniejszej sprawie istnieją podstawy do przyjęcia, iż W. N. (1) posiadał od początku świadomość tego, iż jest dłużnikiem Skarbu Państwa wskutek stałego zaniżania podstawy opodatkowania, aczkolwiek zapewne nie posiadał wiedzy o rzeczywistym rozmiarze swoich zobowiązań, ponieważ mogły one zostać szczegółowo określone tylko po przeprowadzeniu dokładnych, a więc i czasochłonnych, czynności kontrolnych. Tym niemniej taka wiedza, jaką dysponował dłużnik, jest wystarczająca do tego, aby przyjąć, iż spełniona została subiektywna przesłanka, określona w art. 527 § 1 k.c., który w ogóle nie wymaga, aby dłużnikowi na dzień dokonania czynności prawnej znana była jednoznacznie określona wysokość wierzytelności, podlegającej ochronie skargą pauliańską.

Bezsprzecznie natomiast wysokość wierzytelności powinna być już wskazana w chwili wytoczenia powództwa i tak się stało w niniejszej sprawie.

Na marginesie jedynie tych konstatacji wypada zauważyć, że w orzecznictwie wyrażono nawet pogląd, iż można rozważać, w okolicznościach konkretnej sprawy, przyznanie wierzycielowi ochrony objętej art. 527 § 1 k.c., jeżeli tytuł zobowiązania jest niewątpliwy, ale wysokości wierzytelności nie jest on jeszcze w stanie dokładnie określić, a za taką ochroną przemawia dostatecznie wykazany interes (zob. wyrok SN z 13.04.2011 r., V CSK 313/10, LEX nr 102 7200).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, w rozpoznawanej sprawie tylko przyjęcie wiedzy dłużnika o istnieniu ciężących na nim zobowiązań podatkowych pozwala na logiczne i zgodne z doświadczeniem życiowym wytłumaczenie rzeczywistego celu dokonania tak irracjonalnej czynności prawnej, jaką była darowizna jedynego mieszkania W. N. (1) na rzecz rodziców w podeszłym wieku, którzy z pewnością w tym czasie wymagali opieki i pomocy w zwykłych codziennych czynnościach życia codziennego i nie byli w stanie użytkować i zajmować się nieruchomością zabudowaną domem jednorodzinny. Nie bez znaczenia jest też fakt, iż rodzice W. N. (1) zamieszkiwali stale w miejscowości (...) a więc tym bardziej nie sposób uznać, iż mogli oni realnie korzystać z darowanej im nieruchomości położonej w C.. Uprawniony jest zatem wniosek, iż celem tej czynności nie było wyposażenie rodziców na starość w miejsce zamieszkania, ale ucieczka małżonków przed spłatą zobowiązań podatkowych poprzez przeniesienie majątku na tychże rodziców.

W kontekście powyższych rozważań zarzuty apelacyjne okazały się nieuzasadnione, a Sąd Okręgowy na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie prawidłowo ustalił, że W. N. (1), darując przedmiotową nieruchomość rodzicom działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Jednocześnie w chwili zawarcia umowy darowizny miał wiedzę o ciężących na nim zobowiązaniach z tytułu zaniżonego podatku akcyzowego, a wobec tego nie miał znaczenia fakt, iż umowa ta została zawarta po okresie 4-5 lat od powstania zobowiązania.

Z powyższych względów apelacja pozwanego podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.(punkt I wyroku).

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu orzeczono jak w punkcie II wyroku na podstawie § 2 ust. 3, § 6 pkt 6 w związku z § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163 poz. 1348 ze zm.).

Natomiast o kosztach zastępstwa procesowego na rzecz Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa orzeczono jak w punkcie III wyroku na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. w związku z art. 99 k.p.c. i § 2 ust. 3, § 6 pkt 6 w związku z § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.